

«Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України»

РЕЗЮМЕ

Для України відкриття європейського ринку і підписання Угоди про асоціацію з ЄС є безумовно значущим і необхідним для забезпечення її подальшої інтеграції у глобальний економічний простір. Достатніми умовами успішності інтеграції економіки України у світове співтовариство виступає вирішення комплексу проблем, ключовою серед яких є забезпечення позитивних зрушень у структурі національної економіки та відповідних структурних реформ. На сьогодні економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків з країнами ЄС, через що експорт України представлено переважно продукцією з низьким ступенем обробки. Водночас в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, в тому числі інвестиційного призначення, що має більш високу додану вартість. Саме тому визначальним для України є не лише розширення доступу до європейських ринків, а й використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування і підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що має забезпечити зростання експорту українських високотехнологічних товарів, а значить, формування умов для збільшення заробітної плати працівників на основі підвищення продуктивності праці і таким чином зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку. Особливо важливо в цьому процесі забезпечити включення окремих видів діяльності у технологічні ланцюги промислового виробництва країн ЄС, багато з яких інтенсивно реалізують нові промислові стратегії.

Зміни торговельного режиму внаслідок підписання Україною Угоди діятимуть у короткостроковому періоді і виражатимуться насамперед у змінах існуючих ставок імпортного мита шляхом відміни ЄС імпортного мита щодо українських товарів та поступового зниження Україною імпортного мита щодо товарів з ЄС упродовж наступних п'яти років (доповнення А, В до Угоди)

Угода також передбачає поглиблення співробітництва шляхом залучення українських суб'єктів господарювання до спільних науково-дослідницьких, комунікаційних та інформаційних проектів (що передбачається розділами IV "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" та V "Економічне та галузеве співробітництво" проекту Угоди), тому, враховуючи порівняно високий науково-технічний потенціал розвитку економіки України, можна очікувати зростання українського експорту окремих видів високотехнологічних товарів та відповідних послуг.

Реалізація Угоди з 1 січня 2014 р. могла сформувати підґрунтя для таких макроекономічних ефектів за підсумками року, як: зростання випуску на 20,6 млрд грн ВВП – на 11,1 млрд грн у постійних цінах 2010 р. (1,0 в.п.), експорт – на 11,9 млрд грн. (2,4 в.п.), імпорт – на 8,2 млрд грн (1,2 в.п.), завдяки чому приватне споживання додатково могло зрости на 3,7 млрд грн (0,7 в.п.) та інвестиції – на 0,8 млрд грн (0,5 в.п.).

Для окремих галузей економіки України наслідки від підписання Угоди у 2013 р. щодо зміни обсягів випуску могли б мати такий вимір:

– **у реальному секторі: найбільше зростання випуску у сільському господарстві** (3,1 млрд грн), харчовій (3 млрд грн), легкій (1,2 млрд грн), добувній (1,1 млрд грн), деревообробній (0,7 млрд грн) галузях промисловості, металургії (2,2 млрд грн), машинобудуванні (1,0 млрд грн); **скорочення випуску – у хімічній промисловості** (на 0,9 млрд грн вже у 2014 р. й до 4,0 млрд грн у 2018 р.), оскільки завдяки більш високій частці імпорту з ЄС порівняно з експортом до ЄС, обсяги імпорту зростатимуть швидше;

– **у сфері послуг: найбільше зростання обсягів у діяльності готелів та ресторанів** (1,5 млрд грн), у сфері інформатизації (1,9 млрд грн), фінансовій діяльності (0,9 млрд грн) та діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям (0,8 млрд грн).

Непідписання Угоди 28 листопада 2013 р. відтермінувало лібералізацію торговельних режимів для українських експортерів, що унеможливило економію коштів, через скасування імпортних мит, і сьогодні ми можемо вести мову про втрату потенційних можливостей для українських виробників на ринках ЄС за підсумками 2014 р.

Втрачені економічні можливості за січень-квітень 2014 р. мають макроекономічний характер і їх не можна розцінювати лише як втрати експортерів, оскільки вони виражаються у зменшенні очікуваного зростання випуску продукції на 7,0 млрд грн (0,33 в.п.), ВВП – на 3,7 млрд грн (0,36 в.п.), приватного споживання – 1,2 млрд грн (0,23 в.п.), ВНОК – на 0,3 млрд грн (0,16 в.п.),

експорту товарів та послуг – на 4,0 млрд грн (0,8 в.п.), імпорту – на 2,7 млрд грн (0,4 в.п.), у т.ч.: у сільському господарстві – на 1,0 млрд грн, харчовій промисловості – на 1,0 млрд грн, легкій промисловості – на 0,4 млрд грн, добувній промисловості – на 0,3 млрд грн, деревообробній промисловості – на 0,3 млрд грн, металургії – на 0,7 млрд грн, машинобудуванні – на 0,3 млрд грн, у діяльності готелів та ресторанів – на 0,5 млрд грн, сфері інформатизації – на 0,6 млрд грн, фінансовій діяльності – на 0,3 млрд грн, діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям – на 0,3 млрд грн.

ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ОКРЕМІ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ І ТОВАРНІ РИНКИ

Сільське господарство

Переваги

Головний позитив ЗВТ з ЄС для сільськогосподарської торгівлі полягає в частковому усуненні несиметричності умов торгівлі між ЄС та Україною, яка посилилася після вступу України до СОТ. Несиметричність зменшується завдяки: безмитному доступу для українських сільськогосподарських товарів у рамках тарифних квот; відмови ЄС від використання експортних субсидій на сільськогосподарські товари при експорті в Україну; закріплення за українською стороною права на використання захисних заходів і додаткових умов торгівлі.

На ринку продукції рослинництва однозначним позитивом для розширення експорту є введення квот на експорт в ЄС зернових за нульовою ставкою ввізного мита. У результаті створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна зможе безмитно постачати в країни ЄС 1,6 млн т зернових культур, водночас передбачене поступове збільшення обсягів квот протягом п'яти років до 2 млн т. Квота на ввезення в ЄС пшениці буде встановлена в розмірі 950 тис. т, після чого її буде збільшено до 1 млн т., ячменю – 250 тис. т із збільшенням до 350 тис. т, а кукурудзи – 400 тис. т і 650 тис. т через п'ять років. Наразі Україна експортує зернові в ЄС на загальних умовах, тому виділення персональної квоти для України можна розглядати як позитивний факт.

Застереження

Нарощування експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на ринки ЄС стримуватиметься через незначний обсяг імпорتنих тарифних квот ЄС для безмитного ввезення продукції з України та неспроможність більшості вітчизняних виробників сьогодні задовольнити технічні, санітарні, фітосанітарні умови для експорту своєї продукції на ринки ЄС.

Існує небезпека послаблення конкурентних позицій вітчизняних виробників м'яса та м'ясних продуктів, молочних продуктів, овочів та фруктів результаті зростання імпорту з ЄС. За нашими розрахунками річний обсяг імпорту свинини та м'яса птиці з країн ЄС в Україну після створення ЗВТ з ЄС відповідно збільшиться на 22,4 та 6,1%. Тож річний обсяг реалізації продукції внутрішнього виробника на внутрішньому ринку свинини скоротиться на 4,89 тис. т. Частка країн ЄС в імпорті свинини в Україну збільшиться з 35 до 39%. Виробникам м'яса птиці необхідно буде додатково збільшити експорт своєї продукції на 1,8% для того, щоб компенсувати зменшення обсягів реалізації на внутрішньому ринку внаслідок скасування торгових обмежень.

Загальна вартість витрат на модернізацію виробництва продукції тваринництва та овочівництва за стандартами ЄС оцінюється приблизно у 900 млн євро протягом 10 років імплементації Угоди про асоціацію.

У разі створення ЗВТ з ЄС можливим є застосування країнами ЄЄП обмежувальних торговельних заходів, зокрема щодо агропродовольчих товарів:

– уведення країнами ЄЄП нетарифних обмежень на імпорт з України товарів, які становлять найбільшу частку в українському агропродовольчому експорті (сирів, олій, курятини, свинини, яловичини, алкогольних та безалкогольних напоїв, кондитерських виробів);

– уведення країнами ЄЄП захисних заходів у вигляді додаткового мита на товари українського експорту або зміни митного режиму у разі вимушеного виходу України із ЗВТ СНГ.

Загальні втрати експортерів від уведення країнами МС/ЄЄП обмежень на торгівлю сільськогосподарськими товарами у разі підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС можуть перевищити 440 млн дол. США.

Промисловість

Чорна металургія

Переваги

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС передбачає скасування мит на продукцію вітчизняних металовиробників, що у короткостроковому періоді обумовить незначне (0,4%) зростання обсягів

випуску металургійного виробництва та виробництва готових металів. Саме через скасування мит на окремі товарні групи чорних металів очікується незначне збільшення експортного виторгу вітчизняних виробників металопродукції в межах приблизно 25–30 млн євро. З'являється об'єктивна можливість уникнення торговельних обмежень (антидемпінгових мит) та у зв'язку з цим незначне збільшення експортного виторгу для вітчизняних виробників труб у межах 30 млн євро.

Застереження

Попри певні переваги, Угода про асоціацію з ЄС включає в себе й певні ризики, пов'язані насамперед із необхідністю збільшення витрат на зниження шкідливого впливу металургійного виробництва на довкілля. Наступною загрозою для вітчизняних металовиробників (за песимістичного сценарію) є повне закриття металургійного ринку країн Митного союзу, що об'єктивно призведе до перевиробництва вітчизняної металопродукції в межах 3,6 млн т, яка експортується до цих країн. Також за нашими розрахунками у середньостроковій перспективі очікується незначне (0,2%) скорочення обсягів металургійного виробництва.

Машинобудування

Переваги

Створюється можливість для прискорення модернізації вітчизняного машинобудування завдяки використанню науково-технічних досягнень європейських країн (на сьогодні майже 30% нових технологій і устаткування, що використовуються в модернізації української промисловості, набуті за межами України), адаптації вітчизняного виробництва до технологічних, санітарних та екологічних стандартів європейських країн; встановленню нульових ставок увізного мита на інвестиційні види машинобудівної продукції;

У середньому на 30% знижуються ставки ввізного мита на транспортні засоби, які поставляються з України, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Застереження

Зростає ймовірність збільшення на внутрішньому ринку України конкуруючого імпорту, зокрема, легкових автомобілів, тракторів, зернозбиральних комбайнів.

Зберігаються відносно високі бар'єри входження вітчизняних виробників на європейський ринок, оскільки Україна перебуває на нижчому щаблі технологічного розвитку, ніж країни ЄС. Підтвердженням може слугувати частка експорту високотехнологічної продукції (у % до загального експорту промислової продукції) Україною і окремими країнами ЄС: Україна – 5%, Угорщина – 29, Фінляндія – 21, Швеція – 17, Франція – 19%¹.

Зростає залежність вітчизняного машинобудування від імпорту високотехнологічної продукції як кінцевого споживання, так і комплектуючих виробів, що використовуються при складанні машин відомих іноземних брендів. Свідченням цього є зростаючий попит на інноваційні високотехнологічні види машинобудівної продукції. У 2013 р. обсяг імпорту машинобудівної продукції в 1,4 раза перевищив обсяг власного виробництва.

Деревообробна промисловість

Переваги

Україна має великий потенціал як експортер продукції з деревини, а ЄС – як найбільший зовнішній ринок збуту для продукції галузі. Так, за прогнозами Європейської економічної комісії ООН в 2015 р. у країнах Європейського Союзу дефіцит круглого лісу становитиме 77 млн куб. м, пиломатеріалів – 8,1 млн куб. м, деревних волокнистих напівфабрикатів – 7,7 млн т, що свідчить про перспективу економічного співробітництва України з ЄС в розширенні зовнішнього ринку продукції деревообробної промисловості.

Застереження

Існує ймовірність зростання імпорту продукції з високою доданою вартістю (плитна продукція, вироби столярні та теслярські, будівельні деталі), частка яких в імпорті продукції деревообробної промисловості у 2013 р. становила понад 75%.

З іншого боку, посилюється тенденція збільшення сировинного експорту – частка лісоматеріалів необроблених та пиломатеріалів у структурі експорту в країни ЄС протягом 2008–2013 рр. коливалась на рівні 50%.

Харчова промисловість

Переваги

Після запровадження режиму вільної торгівлі при експорті в ЄС відбудеться суттєве зниження або поступове скасування тарифних ставок на промислові харчові продукти (близько 85% тарифних ліній), що не охоплені тарифними квотами. Україна має можливість знижувати свої ввізні мита протягом періоду від 0 до 10 років залежно від видів продовольчих товарів.

¹ Джерело: розраховано за даними World Development Indicators: [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD>>.

Україна отримає право на безмитний доступ у рамках виділених тарифних квот на європейські ринки молока, сухого і згущеного молока, вершків, йогуртів, вершкового масла і молочних паст, цукру, сиропів, соків, крохмалю, борошна та деяких інших видів харчових продуктів, а також сигар і цигарок.

Після створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС за умови належного інвестиційного клімату можна очікувати збільшення капіталовкладень у вітчизняну харчову промисловість із країн ЄС.

Значні перспективи щодо збільшення експортних поставок після створення ЗВТ з ЄС відкриваються для вітчизняної кондитерської галузі. Після лібералізації зовнішньої торгівлі і вступу України до СОТ для печива солодкого і вафель, шоколадних виробів і виробів кондитерських з цукру було зафіксовано збільшення експорту до країн ЄС і мінімальні обсяги експансії імпорту на внутрішньому ринку. Це свідчить про високу конкурентоспроможність вітчизняної кондитерської галузі та її потенціал у разі створення ЗВТ з ЄС збільшити експортні поставки на європейський ринок і витримати конкурентний тиск імпорту на внутрішньому ринку.

Серед виробників безалкогольних напоїв можливість збільшити експортні поставки до ЄС після створення ЗВТ мають виробники фруктових і овочевих соків. Виробники мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв мають незначний експортний потенціал на ринку ЄС, оскільки після вступу України до СОТ їм не вдалося збільшити експортні поставки. Разом із тим малоімовірно, що експансія імпорту з ЄС після створення ЗВТ зменшить їхню частку на внутрішньому ринку.

Застереження

Існує небезпека послаблення конкурентних позицій вітчизняних харчопереробних підприємств, особливо малих і середніх, унаслідок зростаючої конкуренції на внутрішньому ринку.

На тлі високих нетарифних бар'єрів ЄС для вітчизняної продукції харчової промисловості особливі ризики для галузі становить імовірна втрата ринків країн ЄС, особливо Російської Федерації. Мінімальні втрати експортного виторгу в харчовій промисловості можуть досягти 147 млн дол. США на рік.

Виробництво текстилю та одягу

Переваги

Оскільки одразу після набуття чинності Угоди ЄС обнулить ставки ввізних мит на текстиль та одяг, а Україна матиме перехідний період для зміни ставок на товари, вироблені в ЄС, поступово знижуючи ставку ввізного мита у виробництві текстилю до 0,1 та у виробництві одягу – до 0,2% митної вартості, це створить певний адаптаційний період для українських виробників. Водночас імпортований польський одяг для споживачів стане дешевшим, зрівнявшись за цінами з турецьким.

Застереження

Ризик збільшення імпорту поношеного одягу внаслідок зниження ввізного мита впродовж п'яти років передбачено нівелювати спеціальними вхідними цінами у євро за кілограм чистої ваги. Вже зараз при базовій ставці України 5,3 спостерігається різке зростання ввезення секонд-хенду іншими країнами, причому частка ЄС в імпорті залишається значною (84,8%). Також можна запропонувати запровадження єдиного митного пункту пропуску секонд-хенду та введення квот на одного отримувача.

Взуттєва промисловість

Переваги

У разі укладання Угоди взуття з ЄС імпортуватиметься в Україну без чинного на сьогодні 10% ввізного мита. Скасування мита не матиме суттєвого негативного впливу на роботу вітчизняних підприємств, зокрема й тому, що протягом останніх років до 90% взуття з ЄС та інших регіонів увозиться в Україну за тіншовими схемами. Водночас поступове скасування ввізного мита до ЄС (зараз 8–17%) та інших бар'єрів у торгівлі сприятиме збільшенню поставок українського взуття до країн Європейського Союзу.

Безпечність взуття (окрім спеціального і захисного з визначеними функціями) у ЄС забезпечується через контроль за безпечністю матеріалів, що використовуються для його виготовлення. Установлені в ЄС вимоги до матеріалів аналогічні до чинних в Україні.

У сфері виробництва взуття обов'язкових стандартів ЄС і спеціальних Регламентів ЄС немає.

Позитивним є те, що після підписання угоди про ЗВТ, крім нарощування обсягів експорту взуття на ринок ЄС, ми отримаємо доступ до високих європейських технологій (високотехнологічного обладнання, сучасних матеріалів та сировини, хімікатів для виробництва шкіри та взуття), чого наразі не вистачає у вітчизняній взуттєвій промисловості.

Застереження

У разі створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС є ризик застосування окремими країнами СНД політично вмотивованих санкцій проти українського взуття.

Енергетика *Переваги*

Угода про асоціацію між Україною та ЄС закріплює прийняті раніше зобов'язання в рамках Європейського енергетичного співтовариства і встановлює чіткий графік їхньої імплементації з дати набрання Угодою чинності. Ці зобов'язання передбачають імплементацію низки європейських директив, спрямованих на трансформацію як інституційного середовища на ринках електроенергії та природного газу (директиви Другого і Третього енергетичних пакетів), так і техніко-технологічної структури виробничих потужностей і енергетичного балансу загалом (директиви про енергоефективність, стимулювання використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), обмеження викидів шкідливих речовин тощо). Визнаючи об'єктивність мотиваційних факторів запровадження реформ, передбачених міжнародними зобов'язаннями, а також недискримінаційний характер цих угод, поступ у стабілізації енергозабезпечення економіки та інтеграції енергетичної галузі України до континентальних енергоринків залежатиме виключно від ефективності реалізації внутрішніх реформ та їхнього адекватного фінансового забезпечення.

Застереження

Найбільш фінансово відчутним блоком зобов'язань є реалізація проектів з енергоефективності – загальні витрати (включаючи неспоживчі витрати населення) для досягнення цільових показників енергоефективності до 2020 р. можуть становити 86,0 млрд євро. Загальні ж витрати на реалізацію зобов'язань інфраструктурного характеру до 2020 року можуть становити 100,7 млрд євро (додатково до інвестицій, передбачених Енергетичною стратегією України до 2030 р.).

Враховуючи, що понад половину витрат для проведення політики енергоефективності має припадати на сектор домогосподарств, де потенціал енергозбереження є найбільш економічно виправданим, можливість досягнення цільових показників зі скорочення кінцевого споживання енергії залежатиме від ефективності впровадження взаємопов'язаних систем чітких цінових сигналів і компенсаційних механізмів, сформованих за участі держави.

У промисловому секторі реалізація проектів з енергоефективності призведе до збільшення капіталомісткості продукції в середньому на 30%. Крім цього, зростання середньої вартості електроенергії (внаслідок реалізації зобов'язань із дотримання екологічних стандартів і збільшення частки генерації у ВДЕ) в короткостроковій перспективі чинитиме додатковий тиск на обсяги випуску промислових виробників, у проміжному споживанні яких суттєву частку займає продукція галузей – реципієнтів інвестиційних ресурсів. Водночас очевидно, що інтенсифікація інвестиційного процесу до 2020 р. сприятиме збереженню конкурентних переваг українських товарів у довгостроковій перспективі, оскільки дозволить зменшити інвестиційні потреби промисловості протягом 2021–2030 рр. на 10,2% і енергомісткість промислової продукції на 19,5%.

Додаткові зобов'язання, що наразі не прописані в Угоді про асоціацію, проте очікуються у форматі Енергетичного співтовариства (третій енергетичний пакет, нова директива з енергоефективності), можуть радикально посилити економічні ефекти, тож їхньому прийняттю повинні передувати ґрунтовна наукова експертиза та фахова підготовка позиції української сторони.

Транспортна інфраструктура **Залізничний транспорт** *Переваги*

Зростає можливість імпорту нових технологій і технічних рішень для модернізації та технічного переоснащення рухомого складу та колійного господарства залізничного транспорту за умов науково-технічного співробітництва з країнами ЄС, що мають досвід у розвитку швидкісного та високошвидкісного руху.

Підвищиться конкурентоспроможність вітчизняного залізничного транспорту завдяки імплементації законодавства ЄС у сфері технічного регулювання.

Впровадження двох регламентів ЄС щодо пасажирських перевезень зумовить підвищення стандартів щодо умов безпеки перевезень пасажирів залізничним транспортом і змусить дотримуватись європейських принципів і норм відшкодувань при загибелі чи пораненні пасажирів.

Застереження

Якщо взяти до уваги, що одна з перших Директив щодо залізничного транспорту, яку необхідно запровадити в Україні, була прийнята в ЄС у 1991 р., то загальний період впровадження цих директив у країнах ЄС – 21 рік. Україна, на відміну від країн – членів ЄС, має здійснити впровадження цих директив не поступово (step-by-step), а одночасно, й Україні відповідно до Угоди про асоціацію для впровадження всіх зазначених Директив ЄС у національне законодавство відведено лише вісім років, що є неприйнятним у сучасних умовах *реформування* залізничного транспорту України.

Невизначеність зі статусом та організаційною структурою "Укрзалізниці" обумовлюється тим, що процес реформування залізничного транспорту України з 2012 р. лише розпочато з ухваленням

Закону України "Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування" від 23.02.2012 року № 4442-VI, відповідно до якого Кабінет Міністрів України повинен був у тримісячний строк прийняти рішення про утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування, тобто до червня 2012 р. На сьогодні всередині 2014 р. цей нормативно-правовий акт досі не ухвалено.

Директиви ЄС накладають вимоги до обмеження управлінської моделі залізничного транспорту в країнах, що їх імплементували. Понад те, Четвертий залізничний пакет ЄС 2012 р. має на меті заборонити холдингову модель управління залізничним транспортом у країнах ЄС взагалі та розпочати масштабну приватизацію залізничних мереж.

Ринок праці

Переваги

Наслідком лібералізації умов торгівлі, створення сприятливішого бізнес-середовища та інвестиційного клімату, лібералізації умов заснування підприємницької діяльності є перспектива активізації підприємництва і створення нових робочих місць у сільському господарстві, хімічній, харчовій, легкій промисловості.

Режим далекосяжної лібералізації торгівлі послугами відкриває перспективу розширення зайнятості у сфері послуг, зокрема, у торгівлі, туристичному бізнесі, зв'язку, ІТ-сфері, інжинірингу, ЗМІ, дослідженнях кон'юнктури ринку, діяльності з працевлаштування тощо.

Очікуваним є створення нових робочих місць у енергетиці, транспорті, будівництві, комунальному господарстві внаслідок реалізації проектів з модернізації енергетичної, транспортної та муніципальної інфраструктури, зокрема, у рамках взаємодії України з Європейським інвестиційним банком, Європейським банком з реконструкції та розвитку.

Застереження

Водночас існує загроза зростання безробіття на ринку праці внаслідок закриття неконкурентоспроможних і неперспективних виробництв. Насамперед кількість зайнятих може скоротитися у машинобудуванні (автомобілебудуванні, суднобудуванні, виробництві машин і устаткування).

Оскільки Україна відстає за рівнем оплати праці, одним із суттєвих ризиків є можливість перетікання кваліфікованих працівників, індивідуальних підприємців, а також молоді, яка здобула освіту за кордоном, в інші країни, якщо це буде передбачено секторальними угодами, а також унаслідок розширення доступу громадян України до нових діючих гнучких схем імміграції громадян третіх країн і членів їхніх сімей до країн ЄС.

Оскільки в умовах Угоди не передбачено свободи руху робочої сили і створення спільного ринку праці між Україною та ЄС, зростає ризик збільшення потоків нелегальної трудової міграції українців до країн ЄС. Також зростає ризик збільшення вхідних потоків мігрантів і біженців з третіх країн – транзитерів до країн ЄС.

Фінансовий сектор

Переваги

Оцінюючи перспективи активізації інтеграційних процесів України з ЄС для фінансового сектора України, необхідно зазначити, що національний фінансовий сектор потребує якісних трансформацій і ця потреба є об'єктивною. У разі підписання Угоди є можливість забезпечити інтенсивнішу та якіснішу конвергенцію з європейською політикою розвитку і регулювання фінансових ринків. З іншого боку, щоб забезпечити реальну якість таких масштабних перетворень, головне завдання державної політики – запобігти небезпеці подальшого закріплення несприятливого профілю національного фінансового посередництва як механізму обслуговування припливів іноземного капіталу та звуження суверенітету в питаннях монетарної політики.

Переваги валютної інтеграції України з країнами ЄС полягатимуть у: зниженні залежності грошового обігу від долара США; удосконаленні валютної структури міжнародних резервів НБУ та зовнішніх запозичень; розвитку кредитного співробітництва з ЄС; підвищенні ліквідності ринку європейської валюти в Україні; запровадженні прямих котирувань євро до гривні.

Застереження

Слабка інтеграція вітчизняного фінансового ринку в міжнародний і нерозвинена фінансова інфраструктура у разі збільшення відкритості роблять фінансовий ринок уразливим за багатьма позиціями: щодо припливу спекулятивного іноземного капіталу, імпорту криз, посилення залежності від міжнародних фінансових організацій тощо.

Однією з проблем зближення з ЄС є також різні макроекономічні умови, в яких перебувають Україна та більшість країн – членів ЄС. З одного боку, низькі макроекономічні показники в Україні (ВВП на душу населення, рівень заробітної плати), з іншого – невідповідний розвиток фінансових ринків (капіталізація банків, умови надання фінансових послуг, ліквідність фінансових ринків, обсяги надання фінансових послуг, можливість одержання фондування тощо) ставлять вітчизняні фінансові компанії в нерівні умови з європейськими, що приходять на український фінансовий ринок.

Відкриття фінансового ринку України несе в собі певні ризики, пов'язані з можливим припливом іноземного капіталу у вигляді як прямих, так і портфельних інвестицій. Насамперед у зоні ризику може опинитися валютний ринок України. В умовах можливого припливу великих обсягів інвестицій валютний курс гривні опиниться під тиском ревальваційних процесів. Такий досвід Україна вже мала у 2007 р., коли приплив іноземного капіталу порівняно з попереднім 2006 р. зріс майже у 3,5 рази. Конвертація іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку сприяла ревальвації гривні майже на 8%. Стосовно припливу портфельних інвестицій, то очікувати великих їхніх обсягів після підписання Угоди не варто.

Беручи до уваги зміст редакції економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС, передбачається повне впровадження положень численних євродиректив у сфері цінних паперів протягом чотирьох років з моменту набрання Угодою чинності. З огляду на те, що упродовж тривалого часу відповідність євродирективам у регуляторній політиці була здебільшого декларативною і вибірковою, а не системною і послідовною, імплементація європейських норм, зокрема на фондовому ринку, буде пов'язана з численними складнощами як для суб'єктів ринку, так і для регулятора.

Інституційне середовище

Технічне регулювання

Переваги

Упровадження в Україні технічних регламентів згідно з вимогами ЄС забезпечить відповідність вітчизняних регламентів та процедур європейським регламентам та процедурам, сертифіковані товари вважатимуться такими, що відповідають вимогам ЄС і не потребуватимуть додаткових перевірок. У результаті прийнятих Україною зобов'язань стосовно технічного регулювання промислової продукції за міжнародними нормами та законодавчої імплементації технічні регламенти і стандарти у різних галузях промисловості слугуватимуть важливим сигналом для стратегічних західних інвесторів щодо організації в нашій країні нових виробництв та створення нових робочих місць.

Застереження

Запровадження технічних регламентів ЄС може створити певні технічні бар'єри на шляху товарів з України на ринок країн ЄС. Під дію технічних регламентів ЄС потрапляють товари таких промислових груп згідно з УКТЗЕД, як: 04, 09, 11, 15-24, 50-63, 84-85, 87, 90. Загальна вартість експорту цих груп становить 3,9 млрд дол. США.

Перехід на технічні регламенти ЄС також вимагатиме від промислових підприємств значних фінансових витрат на модернізацію та переоснащення виробництва, освоєння нових технологій. Крім того, гармонізація та адаптація вітчизняного законодавства до європейських норм стосовно технічного регулювання потребує від держави розбудови ефективної системи контролю, що будуватиметься на міжнародному та європейському досвіді, і має забезпечити внутрішній ринок від неякісної та фальсифікованої продукції, в тому числі зарубіжної.

Державна допомога

Переваги

Упровадження регулювання державної допомоги відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприятиме підвищенню прозорості процесів прийняття рішень щодо надання державної допомоги, у тому числі завдяки процедурі контролю за законністю її надання, яка передбачає, що в разі виявлення надання незаконної допомоги підприємство зобов'язане повернути надані кошти державі, а також компенсувати інші збитки у вигляді штрафів та відсотків за користування коштами.

Регулювання державної допомоги згідно з Угодою сприятиме зменшенню обсягів державної допомоги та відповідному скороченню витрат бюджету внаслідок скасування найбільш несприятливих для конкуренції видів цієї допомоги.

Застереження

Потенційну небезпеку становить звуження простору для застосування заходів державної допомоги підприємствам: потенційно під скасування або обмеження може потрапити державна підтримка вугільної галузі, авіабудування, суднобудування тощо. Можливий негативний вплив на розвиток економіки від скасування певних заходів державної допомоги для підприємств, що раніше її отримували. Крім того, будуть втрачені інструменти підтримки вітчизняних товаровиробників, які конкурують з більш якісними товарами із ЄС.

Через необхідність створення нової контролюючої ланки ускладняться бюрократичні процедури в процесі затвердження нових заходів державної допомоги і збільшаться витрати бюджету, пов'язані з контролем за наданням державної допомоги.

Державні закупівлі

Переваги

Позитивними інституційними зрушеннями стосовно поступової імплементації норм законодавства ЄС у сфері держзакупівель у зв'язку з очікуваним підписанням економічної частини Угоди про асоціацію та перспективою входження країни до числа країн – членів ЄС є нещодавно

ухвалена Верховною Радою України нова редакція Закону України "Про здійснення державних закупівель", яким передбачено скорочення більш ніж учетверо кількості випадків, на які не поширюється дія Закону, вводиться нове поняття замовників закупівель згідно з принципами Директив ЄС, скорочується перелік підстав для застосування неконкурентних процедур закупівлі, забороняється участь у торгах пов'язаних осіб і юридичних осіб, що зареєстровані в офшорних зонах, та ряд інших норм щодо посилення конкуренції учасників торгів.

Зважаючи на зміст окремих положень глави 8 "Державні закупівлі" розділу IV Угоди, слід зауважити, що імплементація відповідних Директив ЄС у національне правове поле має враховувати множинність законодавства України про держзакупівлі та особливості реалізації європейських норм у цій сфері. Необхідно використати правовий механізм Директив ЄС для застосування Україною ряду застережень і винятків із європейського законодавства про держзакупівлі стосовно як класичного сектора, так і комунального господарства – з метою забезпечення інтересів України та її економічної безпеки.

Очікується, що діяльність у напрямі реалізації вимог Угоди матиме для економіки України і вітчизняних виробників наслідки як позитивного, так і негативного характеру, але загалом альтернативи інтеграції країни в європейський ринок держзакупівель на сьогодні немає.

Застереження

Унаслідок відкриття ринку держзакупівель слід очікувати тенденції до підтримки за рахунок державних коштів іноземних суб'єктів господарювання (забезпечення для іноземних фірм ринків збуту замість підтримки вітчизняних виробників), оскільки під час проведення процедур закупівлі здебільшого вони будуть конкурентноспроможнішими порівняно з вітчизняними.

Якщо вітчизняним суб'єктам господарювання відкриють доступ на ринки держзакупівель країн ЄС, їх очікують труднощі через відсутність досвіду міжнародних тендерів, незнання законодавства та судової практики ЄС, мовні бар'єри (англійська мова не є офіційною для всіх країн ЄС, замовники у кожній окремій країні можуть подавати оголошення про торги чи вимагати подання пропозицій їхньою національною мовою).

Сільський розвиток

Переваги

Хоча наслідки підписання Угоди про асоціацію для сільського розвитку в короткостроковій перспективі будуть неоднозначними, у довгостроковому періоді вони, безумовно, будуть позитивними.

Перспективи сільського розвитку в Україні пов'язані з використанням можливостей запровадження у вітчизняну практику сільського розвитку інституціональних моделей і механізмів (чи їхніх елементів), апробованих у країнах ЄС, і можливість залучення фондів САП (Спільної аграрної політики) ЄС для вирішення проблем сільського розвитку в Україні.

Застереження

Низка положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом опосередковано пов'язаний із сільським сектором суспільства, що спонукатиме до відповідних змін у державному регулюванні цього сектора в Україні. Зокрема, фінансова підтримка адаптації селянських товарних господарств до сучасних санітарних, ветеринарних і фіто санітарних вимог при виробництві сільськогосподарської продукції оцінюється у 500 млн грн.

Підходи до зменшення ризиків ЗВТ з ЄС для економіки України

Реалізація Угоди з урахуванням застережень щодо можливих негативних наслідків для економіки України дозволить знизити ступінь ризиків, пов'язаних з імплементацією її положень.

З цією метою необхідно стимулювати підприємства до розроблення та реалізації інвестиційних програм для виведення на сучасний технологічний рівень. Якщо вітчизняні виробники машинобудування, металургії та хімічної промисловості не вживатимуть дієвих заходів стосовно модернізації виробництв, диспропорції технологічної структури випуску поглиблюватимуться та спричинюватимуть подальші втрати внутрішнього та зовнішнього ринків.

Без модернізації виробництв і включення вітчизняних підприємств у технологічні ланцюги європейських компаній неможливо подолати негативні наслідки від розриву коопераційних зв'язків з підприємствами Російської Федерації. Негативні наслідки можуть частково компенсуватися за рахунок поглиблення співробітництва з ЄС шляхом залучення українських суб'єктів господарювання до спільних науково-дослідницьких, комунікаційних та інформаційних проектів (що передбачається розділом IV "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" та V "Економічне та галузеве співробітництво" проекту Угоди).

Важливим завданням є географічна диверсифікація експорту для підприємств, які втрачають ринки збуту в країнах ЄСП, для чого здебільшого їм також слід модернізувати виробництво.

Необхідно створити робочі місця для працівників підприємств, що вивільняться в результаті втрати ринків ЄСП. Їхня зайнятість може бути забезпечена за рахунок стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій в Україну та вдосконалення підприємницького середовища для розвитку малого і середнього бізнесу. Важливо залучити фінансову допомогу ЄС під вирішення цих завдань.

Для зниження ризиків ЗВТ з ЄС важливе посилення ролі галузевих асоціацій і поглиблення співпраці між владою та бізнесом з урахуванням досвіду країн ЄС.

Можливості інтеграції у європейський торговельний простір можуть бути реалізовані тільки за умов вдосконалення інституційного середовища у сфері технічного регулювання, дотримання санітарних, фітосанітарних, екологічних вимог тощо. Імплементация відповідного законодавства у строки 2–3–5–7 років, передбачена Угодою про асоціацію з ЄС, є проблемною і також потребуватиме акумуляції значних коштів у модернізацію технологій. Відповідно до ст. 57 Угоди "Зближення технічного регулювання, стандартів і оцінки відповідності" допускається зміна графіка імплементації із самостійним визначенням Україною нового графіку імплементації, тому необхідно вести перемови з представниками бізнесу щодо узгодження зміни строків імплементації положень Угоди у сфері технічного регулювання для підготовки проведення переговорів з ЄС у разі необхідності.

Для зниження ризиків, пов'язаних із виведенням з обігу назв, що позначають товар та збігаються з географічними найменуваннями ЄС, в Угоді закладено можливість використання компенсаційного пакета ЄС. Також важливо залучити технічну та фінансову допомогу ЄС для просування на ринки продукції з новими назвами, що також передбачено в Угоді.

Ефективна реалізація положень Угоди та зниження пов'язаних із нею ризиків неможлива без використання інституційних можливостей, які передбачені в Угоді щодо координації виконання її положень. Відповідно до ст. 466 Рада асоціації, створення якої передбачене Угодою, може вирішити сформувати інші спеціальні комітети або органи у конкретних сферах, які утворюватимуть представники урядів України та ЄС. Так, наприклад, у рамках ЗВТ з ЄС передбачено створення Комітету з питань торгівлі та низки підкомітетів, зокрема, підкомітету з управління санітарними і фітосанітарними заходами (СФЗ), який регулярно проводитиме моніторинг імплементації процесу наближення українського законодавства до європейського з метою підготовки рекомендацій щодо заходів стосовно наближення (ст. 74). Для підтримки позиції України в створених у рамках Асоціації комітетах і підкомітетах необхідно активно залучати галузеві асоціації.

На фінансову підтримку виконання положень Угоди спрямований Пакет підтримки України, схвалений Європейською комісією 5 березня 2014 р., що становить 11 млрд євро, з яких 5 млрд євро надійдуть від Європейського банку реконструкції та розвитку². Обсяги підтримки України співставні з обсягами підтримки країн – кандидатів на вступ до ЄС (відомо, що найбільші обсяги фінансової підтримки від ЄС у період підготовки до вступу отримала Польща; за даними Комітету європейської інтеграції Польщі протягом 1990–2003 рр. загальна сума підтримки вступу Польщі до ЄС становила 5,7 млрд євро³). Пакет підтримки України частково буде спрямовано на підтримку політичних та економічних реформ включно із визначеними в Угоді про асоціацію / поглиблену та всеохоплюючу ЗВТ з ЄС. Економічна підтримка надаватиметься у формі макрофінансової допомоги (кредити на суму 1,6 млрд євро) та пакету підтримки розвитку у формі грантів на суму 1,4 млрд євро, що надаватиметься упродовж семи років.

² European Commission's support to Ukraine. European Commission [Електронний ресурс]. – MEMO/14/159 05/03/2014. – Доступний з : <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-159_en.htm>.

³ Pre-accession funds. Polish experiences [Електронний ресурс] / Office of the Committee for European Integration. – Warszawa – Доступний з : <[http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/HLP/files.nsf/0/8A25581477E1ED88C1256FE10047F1A9/\\$file/Pre-accession_funds_Polish_experiences-publikacja.pdf](http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/HLP/files.nsf/0/8A25581477E1ED88C1256FE10047F1A9/$file/Pre-accession_funds_Polish_experiences-publikacja.pdf)>.